

Nr 1/1995

Krisen, de bruna och de röda

Markus Uvell

Förord

I det politiska samtalet insorterar vi ofta partierna på en höger-vänsterskala. Som alla förenklingar har detta tillvägagångssätt pedagogiska förtjänster men också uppenbara brister.

Ytterligheterna, den extrema vänstern och de brun/svarta grupper som ofta benämns högerextremister, är inte varandras motsatser utan har många gemensamma nämnare.

Inte minst gäller detta deras syn på ekonomi. I föreliggande rapport har Markus Uvell sammanställt uttalanden och programtexter från de extremt röda och de brun/svarta om deras syn på den ekonomiska krisen och vad som bör göras åt densamma. Fram tonar bilden av samförstånd mellan de röda och de brun/svarta om en ekonomisk modell som bygger på ett mycket stort mått av statsinterventionism.

Stockholm i januari 1995

Johan Andersson Sundeen
Projektledare

Innehåll

1. Inledning och syfte	4
2. Extremisternas ekonomisk grundsyn	4
Mervärdesteorin och utsugningen	5
”Ränteslaveriet”	6
Ekonomisk nationalism och protektionism	7
3. Extremisternas analys av krisen	9
Kapitalismens kris	9
Borgarnas systemskifte	11
Spekulation.....	12
4. Extremisternas ekonomiska alternativ	14
Fördelningspolitik	14
Statsintervention.....	15
Kollektivism.....	17
5. Enighetens orsaker	18
6. Den ”nya” ekonomin	20
Referensförteckning	24
Dagstidningar och politiska tidskrifter	24
Politiska program	24
Litteratur	24

1. Inledning och syfte

Bland flertalet av de etablerade partierna förefaller det (i allmänna termer) finnas en ganska stor enighet kring den ekonomiska krisens orsaker och lösning. I stora drag är man överens om vilken typ av kris – en strukturell i kombination med en konjunkturell – Sverige lider av och de förefaller också vara överens om att de strukturella problemen beror på det faktum att den ekonomiska politiken under lång tid dålig ekonomisk politik varit ensidigt inriktad på offentlig expansion. De kan vidare enas – åtminstone retoriskt – om att någon form av åtstramning är nödvändig. Vilka konkreta lösningar man sedan föreslår, och ”vems fel” man menar att det hela är, varierar med partifärgen.

Nu består det politiska spektrat inte enbart av de etablerade partierna i riksdagen, utan även av en stor mängd olika ”alternativrörelser”. Två typer av rörelser är här mer framträdande än andra. Dels den yttersta vänstern, ett otal revolutionära kommunistpartier som avvisar den ”borgerliga demokratin” som metod för samhällsförändringar. Dels ett antal rörelser på fascistisk eller nazistisk grund, som på senare tid allt mer börjat göra sig hörda i debatten. Hur ser dessa grupper i den svenska politikens marginaler på krisens orsaker och lösning? Vilka gemensamma nämnare finns det bland dessa alternativrörelser?

Syftet med denna rapport är att granska ett antal ”extremistgruppers” syn på ekonomi i allmänhet samt deras analys av krisens orsaker och deras förslag på lösningar. De grupper jag studerat är följande: Kommunistiska Partiet Marxist-Leninisterna (revolutionärerna) (KPML(r)), Arbetarpartiet Kommunisterna (APK), Arbetarförbundet Offensiv, Sverigedemokraterna (SD), Nordiska Rikspartiet (NRP), Riksfronten (RF) och Nysvenska Rörelsen.

2. Extremisternas ekonomisk grundsyn

Gemensamt för de olika grupperna är ett starkt motstånd mot kapitalismen som sådan; man menar att den är såväl ekonomiskt som socialt underlägsen andra ekonomiska system. Vilka är då enligt dessa grupper ekonomins drivkrafter och på vilket sätt menar de att den gängse bilden av ekonomiska samband är missvisande?

Mervärdesteorin och utsugningen

Ett av fundamenten i den marxistiska syn på ekonomi som präglar de studerade vänstergrupperna är mervärdesteorin och idéerna om kapitalisternas utsugning av arbetarna. Tanken är att medan arbetarna ger hela sitt arbete till kapitalisterna, får de bara betalt för en bråkdel av detsamma. Bara en liten del av mervärdet kommer det arbetande folket till del, resten behåller kapitalisterna i form av så kallade arbetsfria inkomster.

Låt oss titta på den del av BNP som består av bruttovinsten i ett privatägt företag, alltså årets intäkter från försäljningen av företagets produkter. Hela detta försäljningsvärde har skapats av arbetarna, men de får endast en del tillbaka, i form av löner. Ägarna bestämmer hur resten skall fördelas. Ofta lägger de en del åt sidan för investering och/eller ersättning av den befintliga produktionsutrustningen. (Riktpunkt nr 2/1993, s 19)

Den nyligen avlidne fascistledaren Per Engdahls organisation Nysvenska Rörelsen delar denna syn på de grundläggande motsättningarna mellan arbetare och kapitalister. I organisationens tidskrift *Vägen Framåt* ges en sammanfattning av den fascistiska varianten av mervärdesteorin, och invändningarna mot vad man menar är kapitalismens utsugning:

Det finns en destruktiv motsättning i detta system [kapitalismen, min anm.], motsättningen arbete – kapital. De anställda vill ha ut så mycket som möjligt av sin insats, kapitalisterna största möjliga avkastning på sina pengar. [---] Finansiärerna motiverar sina anspråk med sitt risktagande; de kan bli av med sina pengar, om det vill sig illa. Men vilka risker tar de anställda? De har satsat hela sin livsinsats på företaget. Vill det sig illa, står de där arbetslösa. (Vägen Framåt nr 2/1991, s 4)

Det öppet nazistiska Nordiska Rikspartiet företräder en liknande uppfattning, de har rent av anammat den hos marxismen centrala termen mervärde, vilket kan förefalla märkligt med tanke på NRP:s starka motstånd mot marxismen i övrigt. NRP menar att kapitalismen ger allt för stora möjligheter för klippare och spekulanter att tjäna pengar. Ekonomins centrum och tyngdpunkt måste flyttas tillbaka dit mervärdet skapas : "Mervärde kan och kommer alltid att bara kunna skapas genom förädlingsprocessen. Därför kan nytt kapital endast födas genom arbete och inte genom

bankräntor eller fastighetsspekulation". (Nordisk Kamp nr 2/1992, s 9)

Medan arbetarna med sitt mervärde skapar tillväxt och ekonomisk utveckling, är kapitalisterna enbart en belastning. Kapitalisterna själva har inte förmågan att skapa någon rikedom, därför måste en större del av samhällets resurser tillfalla arbetarna: "För att ett lands ekonomi skall fungera tillfredsställande måste kapitalet byta händer vilket det inte har gjort. Pengar är som gödsel; de måste spridas. I stället har Penser, börsklippare och bankerna lekt med ännu inte ihoparbetat kapital, medan typer som Wallenberg suttit på sitt". (Ibid)

Enligt såväl extremvänstern som den svenska fascismen/nazismen är således arbetarklassen förtryckt och utsugen av kapitalistklassen. Denna utsugning är också ett bärande drag i kapitalismen som system, och alls inte resultatet av enskilda politiska förslag. Den politiska uppgiften för dessa grupper är därför att återerövra makten över samhället från storkapitalet, som man menar styr i dag. *Svenska folkets väl går före storfinansens*, som NRP uttrycker det (Nordisk Kamp nr 3/1993).

"Ränteslaveriet"

Som nämndes tidigare är såväl de fascistiskt som de kommunistiskt influerade grupperna motståndare till kapitalismen som företeelse. En av de mest skadliga dragen i kapitalismen är räntesystemet och det privata finansväsendet. Där blottläggs egoismen och den mest hänsynslösa profithungern, menar man.

I Arbetarpartiet Kommunisternas tidskrift *Riktpunkt*, nummer 2/1993, återfinns en längre artikel om just räntesystemets historia och centrala plats i kapitalismen. Enligt Marx var ackumulationen av kapital en av de viktigaste förutsättningarna för kapitalismens framväxt och utveckling. Avgörande för kapitalackumulationen var de privata bankerna och räntesystemet. För att utöka sin verksamhet och erövra nya marknadsandelar är kapitalisterna beroende av att kunna låna pengar, och för dessa lån betalar de ränta. Denna ränta tas, enligt den marxistiska analysen, från arbetarnas mervärde.

Räntan förutan skulle detta "läckage" av resurser inte vara nödvändigt. Via en enda statskontrollerad bank skulle pengarna i stället tillfalla arbetarna eller användas till andra angelägna ändamål: "I stället för att låna ut pengar skulle man helt enkelt anslå

dem till nödvändiga ändamål. Men då skulle man snart upptäcka att aktierna inte skulle behövas, och inte heller mer än en bank ”.

(Riktpunkt nr 3/1993, s 19)

Enligt APK är räntan nödvändig för att kapitalistklassen skall kunna fortsätta att försörja sig på andras arbete – genom vad man kallar ”arbetsfria inkomster”: ”Den dag då arbetsfria inkomster upphör, blir också den dag då räntan förlorar sin roll ”. (Ibid)

Denna argumentation är den samma som bland andra Nordiska Rikspartiet (NRP) för kring räntan. Man menar att den svenska ekonomin i dag är ”fjättrad av ränteslaveriet ” (Nordisk Kamp nr 1-2/1994) och att detta är ett av kapitalismens instrument för att förtrycka folket. Om NRP fick makten skulle i stället allt bli annorlunda: ”Det skulle bli slut på ocker, mygel och kapitalismens manipulering av det arbetande folket, bönder, arbetare och företagare”. (Nordisk Kamp nr 1/1992)

Den fascistiska organisationen Riksfronten är också starka motståndare till räntesystemet som man menar är ”osvenskt”, därför måste det ”avskaffas helt och hållet” (Riksfrontens program för 2000-talet, s 13). På sikt förefaller de båda falangerna rörande eniga även om vilken räntenivå som är rimlig – i väntan på räntesystemets avskaffande. Såväl NRP (Nordisk Kamp 1/1992) som APK (Riktpunkt nr 8/1993) förespråkar till exempel att räntan i ett första steg sänks till mellan två och tre procent.

Ekonomisk nationalism och protektionism

Ett av de allra mest centrala dragen i de bruna och de rödas syn på ekonomiska samband är den ekonomiska nationalismen och motståndet mot det internationella storkapitalet. Om kapitalismen som sådan är farlig, är den än värre när den agerar över gränserna. Man fruktar en utveckling där nationalstatens ideal förvanskas till förmån för internationellt profitintresse.

Riksfronten beskriver en internationell kapitalistisk konspiration som hotar den svenska nationalstaten. Dessa krafter håller i realiteten på att ta över landet, menar man:

Utländska banker och försäkringsbolag tilläts etablera sig här och valutaregleringen avskaffades. Storkapitalet fick fria tyglar och diverse spekulanter förde ut mångmiljardbelopp ur Sverige och underminerade därmed vår ekonomi. Sveriges regeringar och ledande politiker har i allt högre grad underkastat sig

internationella politiska och ekonomiska krafter, allt från FN, sionistiska organisationer och religiösa lobbygrupper till multinationella företag som vill operera här. (Riksfrontens program för 2000-talet, s 7)

KPML(r)-ledaren Frank Baude manar även han till kamp mot denna utveckling:

Den nationella sidan hos kapitalet har försvunnit, de stora monopolkapitalistiska företagen ser sin framtid i EU och i fusioner med andra monopol av utländsk härkomst. Det finns bara ett parti i Sverige som vill försvara nationalstaten och dess fortsatta bevarande och förhindra utförsäljandet till det europeiska monopolkapitalet och det är KPML(r). (Klasskampen nr 1/1993, sid 5)

Också NRP:s partiledare Göran Assar Oredsson eldar sitt partis medlemmar mot den internationella kapitalismens krafter. Sverige kan och bör helt enkelt vägra rätta sig efter de internationella krafternas göranden och låtanden:

Att Sverige måste och är tvingat att följa omvärldens finansiella läge och de internationella konjunkturerna som bestämmer över räntor och kapital”!!! Vilka inlärda fraser och vilken undanflykt!!! Sveriges politik på alla områden, så ock den ekonomiska, skall bestämmas av Sveriges regering, så som den valts av svenska folket, och inte av någon internationell penningmaffia. (Nordisk Kamp nr 1/1992, sid 3)

Sverigedemokraterna motsätter sig på motsvarande sätt det utländska inflytandet. I sitt partiprogram *För Sveriges bästa* presenterar de också sin lösning på problemet – Sverige måste sträva efter en högre grad av självförsörjning:

För att minska risken att bli styrda av utländska intressen bör utländska medborgares ägande av kommersiellt inriktad verksamhet i Sverige hållas inom begränsade ramar. [...] Att köpa varor och tjänster inom landet i första hand gynnar den egna sysselsättningen och industriella utvecklingen. Genom ökad självförsörjning kan våra basnäringar, t ex livsmedelsindustrin och textilindustrin utvecklas. Därmed minskar vårt utlandsberoende. (För Sveriges bästa, s 11-12)

För att undvika att svenska konsumenter ändå väljer att handla billigare utländska varor vill man införa importrestriktioner mot låglöneländer. "Vi måste också skydda vår egen hemmamarknad

mot ohämmad konkurrens av varor och billig arbetskraft som kan komma in här och jobba för rena slavlöner så att svenska ungdomar tvingas gå arbetslösa". (Presentationsbroschyr från Sverigedemokraterna valet 1994, s 5)

De nationalistiska tendenserna är här tydliga såväl hos fascisterna/nazisterna som hos vänsterextremisterna. För de förstnämnda är det hela mycket naturligt, nationen och/eller rasen är den grund politiken bör vila på. Då det gäller grupperna på vänsterkanten framstår denna typ av nationell protektionism som mer gåtfull. Visserligen är målet för dessa gruppers verksamhet en världsomspännande revolution, men Frank Baude förklarar det nationella engagemanget med ett Marx-citat: "Proletariatets kamp mot bourgeoisien är till att börja med till formen, om än inte till innehållet, en nationell kamp. Varje lands proletariat måste naturligtvis först bli färdigt med sitt eget lands bourgeoisie ". (Klasskampen nr 1/1993, s 5)

Extremistgrupperna både till höger och vänster kan således enas kring protektionism och ekonomisk nationalism.

3. Extremisternas analys av krisen

Bland de studerade grupperna finns ett antal olika förklaringar till vad den ekonomiska krisen beror på, och vilken typ av kris det egentligen är fråga om. De mest vanligt förekommande förklaringarna, som de olika grupperna har gemensamt (även om de i bland uttrycks på skilda sätt), är följande – kapitalismens kris, borgarklassens systemskifte och spekulatjonen.

Kapitalismens kris

Håkan Håkansson, Nordiska Rikspartiets "ekonomiske expert", anser att de rådande samhällsekonomiska problemen är uttryck för en djupgående kris för kapitalismen som sådan. "Sveriges, och inte bara Sveriges, nuvarande situation är alltså ett klart bevis på att kapitalismen inte kan fungera tillfredsställande då privat ägande är hämmande för tillväxten ". (Nordisk Kamp nr 2/1992, s 9)

Liknande tolkningar av krisen återfinns även på den yttersta vänsterkanten, bland annat hos det trotskistiska Arbetarförbundet Offensiv. I deras föreställningsvärld är tanken om kapitalismens nära förestående sammanbrott central. Det är när denna djupa kris

kommer, som de arbetande massorna skall söka sig till arbetarklassens nya avantgarde – Offensiv – och revolutionen skall bli ett faktum. Och detta dramatiska ögonblick i historien är nu mycket nära, menar man.: "Kapitalismen befinner sig i sin djupaste kris sedan 30-talets mardrömslika år. ... Detta innebär att verkligheten själv har slagit hål på myten om kapitalismens överlägsenhet ". (Vad vill Offensiv, pamflett från Arbetarförbundet Offensiv)

Nysvenska Rörelsen talar inte explicit om en kapitalistisk kris, men väl om en kris för den rådande ekonomiska ordningen. Dagens konfliktfyllda ekonomiska system måste ersättas av ett korporativt styre som kan bringa harmoni i samhällskroppen :

Vad som krävs för att komma ut ur krisen är först och främst ett samhällskontrakt. Det gäller en harmonisering av löner, priser, skatter, sparande, pensioner och sociala förmåner. Hänsyn måste härvid tagas till behovet av investeringar och av konkurrenskraft samt en reserv för hjälp till människor, som kommit i kläm på grund av nödvändiga ekonomiska åtgärder. Nästa steg blir upprättandet av arbetsgrupper för de olika grenarna i närings-, samhälls- och kulturlivet med uppgift dels att samordna krafterna inom det egna området och dels att samordna sinsemellan. (Vägen Framåt nr 2/1992, s 4)

I Arbetarpartiet Kommunisternas tidskrift *Riktpunkt* debatteras krisens orsaker flitigt, och även där är en av de vanligaste förklaringarna en djupgående kris för hela det kapitalistiska systemet. Kapitalisterna kan inte utvidga marknaden mer för närvarande, vilket leder till överproduktion av varor, heter det:

Den krissituation, som den kapitalistiska världen befinner sig i nu, beror helt enkelt på det förhållandet att kapitalisternas möjligheter att fortsätta utvidga produktionssfären för denna gång är uttömda. När inte kapitalisterna mer kan finna utvägar hur de skall kunna förvandla sitt mervärde till utvidgad produktion så innebär det detsamma, att mervärdesandelen av det producerade stannar på varuhusens hyllor. (Riktpunkt nr 6/1993, s 16)

Även om de olika grupperna uttrycker sig på olika sätt vad gäller vilka aspekter av det ekonomiska systemet som gör att det håller på att förgöra sig självt, är likheterna tydliga. Grundläggande sammanhang i kapitalismen som system gör att kriser skapas helt

oberoende av vilken regering som för närvarande sitter vid makten och vilken politik den förs. Tanken är att så länge kapitalismen som system består kommer kriser av det slag vi i dag upplever att vara oundvikliga.

Borgarnas systemskifte

Ett annat vanligt sätt att analysera krisens orsaker inom de här grupperna är att koncentrera sig på ideologiska förklaringar och hävda att det är den borgerliga regeringens "systemskifte" som bär skulden för Sveriges ekonomiska problem och den höga arbetslösheten. KPML(r):s ledare Frank Baude beskriver i en artikel krisen på detta vis. Problemen bottnar i att regeringen har verkställt de systemskiftesbeslut Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) har beställt, menar han:

Grundläggande för den politiken är att det sker en överflyttning av pengar från arbetarklassen och vanligt folk, till företagen och de rika. Skattereformens politik fortsätter i kubik. [---]
Anledningen till snabbheten hos moderaterna anges till och med i borgerlig press ligga i att förslagen redan fanns färdigskrivna i SAF-huset på Blasieholmen. [---] Med kommunistiska manifestets ord vill SAF "istället för den i politiska och religiösa illusioner höljda utsugningen sätta den öppna, skamlösa, direkta, kalla utsugningen. (Klasskampen nr 1/1992, s 2)

På motsvarande sätt, dock utan att skulden uttryckligen läggs på SAF, beskriver Sverigedemokraterna situationen i sin presentationsbroschyr inför valet 1994. Systemskiftet håller på att slå sönder allt som är värdefullt i vårt land menar man. Det är dags att säga ifrån: "Vi kan inte stillatigande se på hur dagens politiker ödelägger vårt land, vår trygghet och vår välfärd. [---] Vi måste stoppa nedrustningen av välfärden som bara skapar orättvisor och ökar på budgetunderskottet ännu mer genom att folks köpkraft undermineras". (Presentationsbroschyr från Sverigedemokraterna valet 1994, s 6)

Nordiska Rikspartiets ledare Göran Assar Oredsson ifrågasätter även han regeringens "systemskifte". Det är privatiseringar och andra ideologiskt motiverade förändringar som ligger bakom den höga arbetslösheten, menar Oredsson, som manar till kamp för en nation vars välstånd och framtid tillhör alla och inte bara några få:

Privatiseringsraseriet har blivit de kapitalstarkas gemensamma nämnare och ett fenomen som naturligtvis bara gynnar dem. [--
-] Men den förutsätter att ställa kapitalet som ledstjärna. Mammon och Mammon. För Mammons vara eller icke vara avbryter regimen påbörjade byggprojekt av fastigheter mm. Byggnadsarbetare "friställs" och göras arbetslösa. Eller också tvingas till AMS, omskolning. Men nästa steg är att avbryta studierna och dra in kurserna. (Nordisk Kamp nr 1/1992, s 5)

I Arbetarförbundet Offensivs analys är sammansvärjningen bakom systemskiftet betydligt större, även socialdemokraterna ingår i fronten mot folkhemmet och välfärdsstaten. Enda möjligheten att stoppa denna sammansvärjnings attacker är genom aktiv och handgriplig kamp: "Mot SAF:s och den nyliberala högers attacker i omväxlande öppen och draperad allians med den högersocialdemokratiska partiledningen står en växande revolt underifrån av arbetare, lågavlönade och en ny generation av radikala ungdomar". (Slaget om välfärden har börjat, s 4)

Bakgrunden till den nuvarande krisen är alltså enligt dessa grupper en ideologiskt motiverad attack från borgerlighetens och högers sida mot socialstaten och den offentliga sektorn. För att gynna den egna klassens intressen vill borgarna sänka skatter, spara i offentliga utgifter, avskeda arbetare och privatisera. Mot detta manar de studerade grupperna till mer eller mindre militanta aktioner.

Spekulation

Ett än mer avskyvärt fenomen än systemskiftet, är enligt dessa grupper, förekomsten av kapitalister som genom spekulation förskingrat pengar. Just spekuleringen pekades ofta ut som en av de viktigaste orsakerna till krisen: pengar har förts ut ur landet så att vi blivit fattigare, är den enkla analysen. Spekulanternas svindlerier gav dem själva stora vinster, och det var den offentliga sektorn som fick betala kalaset, menar till exempel Arbetarpartiet

Kommunisterna:

De som köpt billigt och sålt dyrt, innan det började gnissla ordentligt, gjorde givetvis sig fina affärer. En del blev väl grundligt lurade, i slutändan fick bankerna ta smällen. Nu försöker staten att av skattemedel täcka bankernas förluster, förutom att genom ett omotiverat högt ränteläge häva in så mycket det tåls. Ja så går det till på kapitalisternas marknad,

där de renhåriga inte har en chans att hänga med. (Riktpunkt nr 8/1993, s 8)

Spekulation uppfattas även av Sverigedemokraterna som en av de främsta orsakerna till den rådande ekonomiska krisen. I sitt valmaterial inför valet 1994 beskriver de i dramatiska ordalag hur "statskassan läcker som ett säll, miljarder försvinner genom finansspekulation och kapitalflykt ur landet" (Presentationsbroschyr valet 1994, s 6). I ett uttalande deklarerar partiet att det vill sätta stopp för hasarden: "Vi vill genomföra kraftåtgärder mot spekulationsekonomin, bl a hejda börsens tillväxt och internationaliseringen av vår ekonomi vad gäller den spekulativa delen". (Men inte så att det hämmar exportmarknaden.)" (Valextra - 94, s 2)

Spekulationen är ingen isolerad företeelse, som bedrivs av ett fåtal finansmän, menar Arbetarpartiet Kommunisterna i en artikel om varför arbetslöshet uppstår. I stället skall spekulationen ses som ett led i borgarklassens maktutövning:

Speciellt efter 70-talet har ju kapitalisterna redan satsat avsevärt på ren spekulationsverksamhet, vilket ju bara lett till galopperande inflation. Kronan på verket var ju den bankplundring som de högavlönade "experterna" verkställde. Sedan länge har ju de borgerliga varit ute efter att få överta även den offentliga sektorn för fortsatt placering av profiterna. (Riktpunkt nr 6/1993, s 16)

Trots att spekulanterna har ödelagt landets ekonomi, har de inte ställts inför rätta. Detta är oacceptabelt, menar Nordiska Rikspartiet som jämför situationen med vad som händer om en vanlig "Svensson" ägnar sig åt motsvarande verksamhet, om än i mycket mindre skala:

En medborgare kan bli bötfälld eller fängslad om hon/han offentligt spelar kort med penninginsats (Brottsbalken 16:4, ett straff som i och för sig kan vara berättigat) men man straffas inte om man på börsmarknaden bollar med miljarder kronor på ett sätt som kan ruinera nationens ekonomi. (Nordisk Kamp nr 1-2/1994, s 4)

Motståndet mot ekonomisk spekulation förenar de olika grupperna i politikens marginaler. De vill upphäva kapitalisternas egoistiska vinstintresse, och ersätta detta med en politik är inriktad på att

gynna alla. *Nyckeln till den sanna friheten heter "Allmännyttan framför egenytta"*, som NRP sammanfattar sin inställning till spekulanter (Nordisk Kamp nr 1-2/1994, s 4). Aversionen mot spekulanter bottnar också i vad som upplevs som en skillnad mellan hederligt arbete och parasitiskt beteende. De studerade grupperna är kritiska mot vad APK kallar "arbetsfria inkomster", inkomster som inte förtjänats med hårt fysiskt arbete. De som försörjer sig på annat sätt – genom att till exempel leda och organisera andras arbete – anses åka snålskjuts på arbetarna.

4. Extremisternas ekonomiska alternativ

Vilka är då de studerade extremistgruppernas lösning på krisen? Hur ser deras ekonomisk-politiska alternativ ut? Frågorna kan besvaras genom att studera extremgruppernas syn på fördelningspolitik, statliga interventioner och kollektivt ägande.

Fördelningspolitik

Det är inte bara den yttersta vänstern som vill se en radikal omfördelning av resurser från höginkomsttagare och företag till låginkomsttagare och arbetslösa. Även för de svenska fascist- och nazistgrupperna är en sådan politik central. Ett exempel är Riksfronten, som beskriver sitt politiska alternativ – Folksocialismen – på följande vis: "Folksocialismen präglas av ekonomisk rättvisa, social trygghet, god vård av folkstammen och ekologisk balans. [...] Folksocialismens ekonomiska ideal liknar mest den tidiga socialdemokratiska folkhemstanken med sin blandekonomi". (Riksfrontens program för 2000-talet, s 9)

I den mån besparingar måste göras för att minska statsskulden, menar de studerade grupperna att dessa besparingar måste utformas på ett sådant sätt att de riktar sig främst de högavlönade. Som Sverigedemokraterna uttrycker saken: "Vi måste spara på rätta ställen utan att det drabbar arbetslösa, pensionärer och barnfamiljer utan marginaler eller extra reserver" (Informationsbroschyr valet 1994, s 4).

På samma sätt resonerar Arbetarförbundet Offensiv. Krisens bördor måste bäras, men inte av arbetarklassen och de lågavlönade, menar man. I stället skall krispolitiken betalas av dem som har gott om pengar:

Arbetarnas krav på en mer expansiv politik kommer att gå betydligt längre och inkludera krav på stora sysselsättningsprogram, stoppade nedskärningar, höjda skatter för höginkomsttagare och storföretag, ett försvar av den generella välfärdspolitik och bankförstatligande. Krav som kan sammanfattas i orden "vi ska inte betala krisen". (Slaget om välfärden har börjat, s 8)

Inte heller Nordiska Rikspartiet säger sig ha någon förståelse för att det från regeringens sida föreslås besparingar inom transfereringssystemen. Pengarna bör tas från de rika: "Att den borgerliga kapitalistregeringen i sina löjliga manövrar i påståendet att de försöker rädda Sverige ur krisen frenetiskt undviker att dra någon krona från dessa landsförrädares [höginkomsttagarnas, min anm.] kassakistor eller plånböcker har vi nationalsocialister svårt att förstå". (Nordisk Kamp nr 1-2/1993, s 8)

Denna syn på vilken fördelningspolitik som skall sättas in för att lösa krisen förefaller naturlig för de studerande grupperna. Dels ger deras syn på kapitalismen som sådan vid handen att så mycket makt som möjligt måste flyttas från kapitalisterna och till "folket", för att undvika fortsatt utsugning och fördjupad kris. Dels förefaller det naturligt för de som ser krisens orsaker bland annat i spekulation och systemskifte, att vilja slå tillbaka och kräva att spekulanterna och borgarna betalar krisen.

Statsintervention

Den ekonomiska vision som driver de studerade grupperna bygger på att staten tar ett långtgående ansvar för den ekonomiska utvecklingen. Detta antas resultera i ett harmoniskt och framgångsrikt samhälle där människor tillsammans strävar efter det allmänna bästa, i stället för att bekämpa varandra för egennyttans skull. Som exempel på denna vision om harmoni och samförstånd kan citeras Nordiska Rikspartiets beskrivning av deras alternativ till dagens politik:

I det ekonomiska livet är det nödvändigt att föra alla verksamhetsområdena till en policy där man arbetar efter vad som bäst tjänar nationen. Den fria företagsamheten skall fortfarande uppmuntras och gynnas men bringas i harmoni med vad som tjänar folkets välfärd och intresse. Men det finns ingen anledning att låta allmännyttiga företag och banker drivas på privatägd basis. Det första av ekonomins bojar som

skall krossas är ränteslaveriet. Det finns ingen anledning att göda ett skikt av finansmän på folkets behov av lån. (Nordisk Kamp nr 4-5/1993, s 14)

Centralt i det utökade statliga ansvaret för ekonomin är ett förstatligande av bankväsendet, något som drivs av såväl de kommunistiska som fascistiska/nazistiska grupper jag studerat. Tanken är att staten – genom att kontrollera kapitalförsörjningen via bankerna – kan bestämma hur resurserna skall användas och fördelas: "Ränteläget skulle kunna sänkas till högst två till tre procent. Dessutom kunde kortare arbetsdag införas så att även nu arbetslösa kan delta i produktionen. Regeringen skulle också ges befogenhet att kontrollera och avgöra hur tillgängliga bankmedel disponeras". (Riktpunkt nr 8/1993, s 9)

Just förstatligande av bankväsendet har prövats förr, med goda resultat, menar APK. Som exempel och föredöme nämner man att en av de första åtgärder som vidtogs efter Oktoberrevolutionen i Sovjetunionen, var att man avsåg sig skulden på tidigare sålda statsobligationer. Staten skaffade sig kontroll över alla finansiella transaktioner: "Ingen ränta skulle betalas till kapitalägare, inhemska eller utländska. Ingen del av den BNP som skapades av sovjetiska arbetare skulle betalas i form av ränta till ickearbetande kapitalister" (Riktpunkt nr 2/1993, s 19).

Den fascistiska organisationen Riksfronten presenterar i sitt Program för 2000-talet en rad olika åtgärder för att öka statens kontroll över ekonomin i allmänhet, och de finansiella transaktionerna i synnerhet:

Vi vill återinföra valutaregleringen för att effektivt hindra utförsel av svensk valuta. Det är även av stor vikt att förhindra utländska uppköp av svenskt näringsliv. Vi vill nationalisera alla svenska banker och försäkringsbolag, utländska multinationella intressen ska hindras från att operera i Sverige. Staten, statliga myndigheter, företag och enskilda människor ska samtliga förbjudas att låna pengar utomlands. Det i grunden mycket osvenska räntesystemet avskaffas helt och hållet. Det främmande inflytandet över svenskt näringsliv måste uttraderas för alltid. (Riksfrontens Program för 2000-talet, s 13)

Sverigedemokraterna beträder också den statsinterventionistiska vägen. I sitt valmaterial beskriver de hur de skulle lösa krisen om de

fick regeringsmakten. Inte heller här råder det någon tvekan att man har stort förtroende för politikens möjligheter att skapa ordning i ekonomin igen:

Kronan skulle skrivas ned för att ge Sverige vinstandelar internationellt. Samtidigt skulle avtalsmarknaden ställas under statens kontroll (vilket kräver grundlagsändring). Löneutvecklingen, prisutvecklingen och räntan skall anpassas och hållas under mycket hård kontroll (men lönerna skulle fördelas rättvist) så att 80-talets spekulationskarusell inte upprepas. (Valextra -94, s 4)

Den yttersta vänstern och de fascistiska/nazistiska grupperna har alla en stark tilltro till politikens förmåga att styra ekonomin. Den ekonomiska krisen ses som resultatet av en allt för fri marknad som ger allt för stort utrymme för kapitalister att berika sig. Såväl kommunister som fascister/nazister vill se en stark stat som dirigerar ekonomin, och som på så sätt förmår ställa allting till rätta.

Kollektivism

Det ekonomiska alternativ de studerade grupperna presenterar bygger på att kapitalismen och den privata äganderätten sådan vi känner den i dag avskaffas, till förmån för ett kollektivistiskt ekonomiskt system. Exakt hur man vill att detta kollektiva ledarskap över ekonomi skall organiseras – korporativt eller via direkt statsägande – varierar mellan de olika grupperna. Men målet är det samma: en ekonomisk ordning som inte bygger på privat ägande och vinstintresse utan på kollektivism och gemensamma mål.

APK menar att genom att staten skaffar sig ägande över samtliga banker och aktier, skulle ekonomin omvandlas tillbaka till det harmoniska tillstånd som rådde före kapitalismens framväxt. Därmed kan de ekonomiska orättvisorna avskaffas, hävdar man: "Om bankerna och aktierna ägdes av folket genom staten, så skulle den del av BNP som i dag blir bankräntor och utdelningar hamna i ett annat kretslopp, liksom den gjorde för många tusen år sedan, när behov och ömsesidig hjälp utgjorde grunden till distributionssystemet ". (Rikt punkt nr 2/1993, s 19)

Arbetsförbundet Offensiv har en liknande syn på värdet av kollektivt ägande. Endast genom att staten skaffar sig kontroll över bankerna och de stora företagen kan de rätta åtgärderna vidtagas för att få fart på ekonomin igen: "Bara massiv kamp från arbetarrörelsen

för ett socialistiskt program som möjliggör sänkta räntor genom förstatligande av bankerna och storföretagen, med en plan för utbyggnad av både industrin, infrastruktur och offentlig service kan lösa detta dilemma". (Slaget om välfärden har börjat, s 8)

Från de fascistiska grupperna framhålls korporativismen som det bästa sättet att för allas bästa organisera ekonomin kollektivt. Genom att organisera företagen korporativt kan en harmoni och framåtanda skapas, som aldrig kommer att vara möjlig på en fri marknad där företagen ägs och drivs privat. Just harmonin och balansen i detta system lyfts fram som huvudpoängen, när Nysvenska Rörelsen beskriver sitt ekonomiska ideal:

Komponenterna är tre: företagsledning, anställd arbetskraft och kapitalintressen. Ingen av de tre komponenterna ges ensamrätt till företaget. [---] Vinsten delas efter avskrivning för nyinvesteringar mellan de tre. Därmed försvinner löneglidningen för samma princip som vinstdelningen: åt var och en sitt. Det är detta som kallas den korporativa företagsformen. [---] Utan att kväva en sund tävlan mellan krafterna innebär företagets infogande i för varje verksamhetsområde gemensamma korporationer en möjlighet till samverkan på det nationella planet. (Vägen Framåt nr 2/1991, s 3)

I stora drag samma modell förordas av det nazistiska Nordiska Rikspartiet. Om ekonomin och hela samhället organiseras korporativt kommer enskilda människor att få betydligt mer att säga till om på alla områden än om marknaden och demokratin får råda:

I ett korporativistiskt samhälle ligger beslutsmakten hos ett sant ledarskap. Men alla samhällsgrenar får göra sin röst hörd i korporativen ytterst representerade i statens näringskamrar. Den enskilda får i den korporativistiska samhället mer än i demokratin möjlighet att göra sin röst hörd och bidra med sin särskilda kunskap som underlag för beslutsmakten. (Nordisk Kamp nr 4-5/1993, s 14)

5. Enighetens orsaker

Vad är det då sammanfattningsvis som förenar de studerade grupperna, vad beror det på att grupper som i övrigt skyr varandra som pesten kan ha så mycket gemensamt när det gäller ekonomi? Vid närmare eftertanke är det inte så konstigt att de kan enas kring

ekonomiska frågor, i grunden har de en hel del gemensamt. Jag vill här framför allt peka på tre faktorer som förklarar deras enighet.

För det första utgår båda grupperingarna från en grundläggande klassanalys. Samhället anses inte bestå av individer, utan av ett antal olika grupper med många gånger motstridiga intressen. Varje gruppmedlems egenskaper och beteende kan i förväg avgöras utifrån vilken grupp han/hon tillhör. Klassen, nationaliteten eller rasen avgör vad man har att erbjuda och hur man bör behandlas. Den ena gruppens vinst är mer eller mindre automatiskt den andras förlust. Målet för politiken blir därmed att försöka balansera de olika gruppintressena mot varandra.

För det andra sätter de sin tilltro till en stark och omfattande stat, såväl vad gäller ekonomi som samhället i övrigt. Staten skall i detalj styra ekonomin, och snart sagt alla områden i samhället skall vara föremål för politiska beslut av något slag. Även vad gäller sociala förhållanden vill man se ett omfattande statligt ansvar, utan statlig inblandning hotar socialt kaos, menar de. Det finns ingen tilltro till att enskilda människor – individuellt eller i samarbete – kan uträtta något. Syftet med den starka och omfattande staten är naturligtvis att den skall kunna utgöra en motkraft till destruktiva krafter (internationalism, kapitalism, sionism, liberalism och annat dessa grupper varnar för) i samhället.

För det tredje betonar de alla vikten av kollektivt, i stället för individuellt, ansvarstagande. Enskilda människor är kortsiktiga egoister som bara tänker på sin egen lycka och inte förmår ta ansvar för den större helheten. Därför gäller det att människor gemensamt tar ett kollektivt ansvar för samhällsutvecklingen, "allmännyttan framför egennyttan", för att citera NRP. Tanken bakom idéer om korporativism, företagsdemokrati och liknande bygger just på att när människor i institutionaliserade politiska former fattar beslut är de betydligt mer förnuftiga än när de agerar som enskilda individer.

Mot bakgrund av detta är det lätt att förstå att marknadsekonomin kritiserar av dessa grupper. Marknaden bygger, tvärt emot deras klassanalys, på att människor agerar som enskilda människor utifrån sina egna högst personliga preferenser. Marknaden värderar inte människor efter grupptillhörighet, utan efter vad de som individer presterar. Förutsättningen för att individerna skall kunna agera fritt är också att staten är relativt

begränsad och reglerad. Statens maktutövning i ett samhälle byggt på marknadsekonomi kan inte vara allt för omfattande och inte heller vara oförutsägbar och godtycklig i sin maktutövning. Detta går stick i stäv med kommunisternas och fascisternas/nazisternas auktoritära statsideal.

Marknadsekonomi bygger vidare på att utfallet – såväl för den enskilde som för samhället som helhet – blir det bästa möjliga om individer agerar med sitt eget bästa för ögonen. I stället för att försöka planera ekonomin och samhället centralt, är det bättre att låta de avgörande besluten fattas av enskilda aktörer på marknaden. Det är hos de enskilda aktörerna informationen finns och det är genom att låta olika aktörers val konkurrera mot varandra, man som man kan finna de bästa lösningarna på olika samhällsproblem. Att kommunisterna och fascisterna/nazisterna, vilka hyser stor tilltro till det kollektiva agerandets överlägsenhet, inte vill låta människor agera fritt efter eget huvud är lätt att förstå.

Det kan förvisso påpekas att tilltro till marknadsekonomi ingalunda förutsätter en atomistisk människosyn. Tvärt om finns även i ett samhälle med en fri och väl fungerande marknadsekonomi områden där individualism och individuell nytto-maximering inte behöver eller bör vara gällande. Förutsättningen för att det civila samhället skall kunna fungera är i många avseenden just att individen förmår se till andra faktorer än bara sin egen personliga nytta. I det civila samhället kan kollektivismen vara förhållandevis utbredd, utan att det inskränker den individuella friheten. Vad gäller ekonomin däremot, är kollektivism förödande, vilket otaliga sociala experiment visat. Den kollektivism de studerade grupperna står för är utan tvekan oförenlig med idéerna om fria individer och en fri marknad.

6. Den ”nya” ekonomin

Slutligen finns en del intressanta reflektioner att göra vad gäller de diskussioner kring en ”ny” ekonomisk teori som förs på bred front i Sverige i dag. Här ryms allt från vardaglig marxism till mer spektakulära idéer som ”tidsfaktorekonomi” och den så kallade JAK-banken.

Att personer eller grupper säger sig ha ”uppfunnit” nya ekonomiska lagar är historiskt sätt inte alls ovanligt. Men i den

ekonomiska krisens kölvatten har en grupp debattörer utkristalliserat sig, som driver just tesen att de vedertagna ekonomiska teorierna är felaktiga och att krisens orsaker och lösningar är helt andra än de som föreslås av de etablerade partierna. De är en liten grupp vänsterintellektuella som hävdar att hela diskussionen om nödvändigheten av offentliga besparingar är en bluff. Det som påstås vara vetenskapliga sanningar är i själva verket bara "nyliberala" lögner och fördomar. Ett paradexempel på denna strömnings sätt att argumentera ges av Johan Ehrenberg i en artikel med den passande rubriken *Gå inte på den stora bluffen*.

Landet har levt över sina tillgångar, vi måste alla strama åt för att få skutan rätt och dela den krympande kakan och ta ansvar och hålla i skoten och... Politiker och ekonomer använder ett nedvärderande barnspråk för att få oss att tro att de vet och förstår. Men det går inte längre att dölja. Ekonomi är politik, inte vetenskap. (Aftonbladet 1992-10-14)

Peter Antman är en annan representant för denna rörelse. Han har bland annat ifrågasatt statsskuldens storlek och menar att statsskulden absolut inte utgör någon fara för svensk ekonomi. Politikerna och ekonomerna räknar helt enkelt fel, det är därför det verkar som om problemen är så allvarliga, menar han. I stället för de över 140.000 varje svensk enligt det gängse räknesättet är skyldig, är skulden per person inte större än 5.500 kronor, menar han (Aftonbladet 1993-07-26).

Bakom dessa felaktiga uppgifter ligger, enligt den "nya" ekonomiska teorins förespråkare, en omfattande konspiration i syfte att rasera välfärden och folkhemmet. Gruppens förgrundsgestalt, poeten och samhällsdebattören Göran Greider, sammanfattar i sin bok *Det levande löftet* (Bonniers 1994) det hela som följer:

Men under de senaste decennierna har alla makter sammansvurit sig mot välfärdsstaten såsom vi känner den från framförallt de skandinaviska länderna. Inte bara nyliberaler och nykonservativa har gått till angrepp mot den för att den kostar för mycket, kväver individens valfrihet eller utplånar familjen. Också socialister tycker sig ha skadat gränserna bortom vilka välfärdsstaten nu måste hejda sig. (Det levande löftet, s 214)

Vad har då detta med de svenska extremisterna att göra kan man fråga sig. Svaret är att de studerade gruppernas inställning till

ekonomi i stora stycken liknar den typ av ifrågasättanden Greider & Co ägnar sig åt. Argumentationen är delvis likartad. De etablerade teorierna är felaktiga, ekonomerna, politikerna, och journalisterna har fel. I stället ser ekonomins fundament helt annorlunda ut, och därför är det med helt andra metoder problemen kan lösas.

I detta sammanhang försöker man spräcka vad man menar är myter om hur ekonomi fungerar. Det bästa exemplet på detta är just synen på statsskulden. Här hänvisar såväl de studerade extremistgrupperna som "Greiderianerna" till nationalekonomen Sven Grassman som ett föredöme. Johan Ehrenberg har bland annat i Aftonbladet skrivit en lång hyllningsartikel där han manar till förnyad läsning av Grassmans gamla böcker:

Från 1977 och framåt visade Sven Grassman att utlandsskulden överdrivits med 400 procent och bytesbalansunderskottet med 300 procent, att man underskattat företagets vinster respektive överskattat exportens relativpriser och andelsförluster med 100 procent. Felräkningar som samtliga pekade i en gemensam riktning – felräkningar som fick motivera en ny och hårdare ekonomisk politik, menade Grassman. (Aftonbladet 1993-05-23)

Genom sin uppfattning att det inte finns behov av någon åtstramning av ekonomin har Grassman vunnit popularitet bland vänsterdebattörer av olika slag. Även hos svenska fascister/nazister uppskattas hans idéer emellertid hem. Nordiska Rikspartiets ledare Göran Assar Oredsson har läst Lindbeckkommissionens rapport och menar att man där faktiskt ger Grassman rätt:

"Det ska genast tilläggas att Sverige i nuläget befinner sig långt ifrån en skuldskris. Speciellt om man ser till den samlade offentliga sektorn så befinner vi oss fortfarande bland de OECD-länder som har lägst skuldsättning. I själva verket är det först under 1991-1992 som den samlade offentliga sektorn fått en finansiell nettoskuld." Exakt vad nationalekonomen Sven Grassman hela tiden hävdade till sin död och ständigt blivit nedtystad! (Nordisk Kamp nr 4-5/1993, s 8)

Att jag på detta sätt förknippar Greider-vänsterns argumentation med så politiskt extrema grupper som NRP, skall absolut inte förstås som att de förra därmed har diskvalificerat sig från den seriösa debatten. "Greiderianernas" argument blir inte automatiskt mindre värda för att de används också av nazister. Mitt resonemang syftar alltså inte till "guilt by association", det är rimligen inte Göran

Greiders eller Johan Ehrenbergs fel att nazisten Oredsson också gillar Sven Grassman.

Min poäng är i stället att såväl de i rapporten studerade extremistgruppernas som Greider-vänsterns påstår att de skulle representera en ny inriktning inom ekonomin, att de etablerade teorierna är gammalmodiga och att det är de själva som sitter inne med de nya epokgörande rönen. Faktum är ju dock att det alls inte är någon "ny" ekonomisk teori de presenterar. Alla de förslag till lösningar såväl de svenska kommunisterna, fascisterna/nazisterna som Greider-vänstern presenterar, har provats förr, med mycket dåliga resultat.

Korporativism a' la NRP och Nysvenska Rörelsen har provats i Mussolinis Italien och Hitlers Tyskland. Statligt ägande och planekonomi sådan KPML(r) och APK beskriver den har även den existerat i verkligheten. Förödelserna i det gamla Östeuropa vittnar om vilka resultat en sådan ekonomisk ordning får för utveckling och välfärd. Även den ultrakeynesianska modellen Greider & Co föreslår har testats. Och sedan 1970-talet har det varit uppenbart att den i längden skapar rekordnoteringar vad gäller såväl inflation, arbetslöshet som statsskuld.

Det är just dessa ekonomiska modellers misslyckanden som har format dagens relativa konsensus kring marknadsekonomin. Självfallet står det alla fritt att ifrågasätta marknadsekonomin, och hävda att det finns andra ekonomiska system som fungerar bättre. Det är heller inte oacceptabelt att förespråka sådant som korporativism, planekonomi eller keynesianism – om man nu tycker att dessa system har visat sig vara bättre än marknadsekonomin. Men att försöka hävda att denna gamla ekonomiska skåpmat är någon "ny" ekonomisk teori är djupt ohederligt. Alla ekonomiska teorier förtjänar att debatteras, men då måste man också våga erkänna att den man själv företräder faktiskt har provats i verkligheten, och diskutera de resultat den gav då.

Referensförteckning

Dagstidningar och politiska tidskrifter

Aftonbladet.

Klasskampen.

Nordisk kamp.

Riktpunkt.

Vägen framåt.

Politiska program

För Sveriges bästa, Sverigedemokraternas partiprogram.

Presentationsbroschyr från Sverigedemokraterna, riksdagsvalet 1994.

Riksfrontens program för 2000-talet.

Vad vill offensiv?

Litteratur

Greider, Göran, *Det levande löftet* (Stockholm, 1994).